

شناسایی عوامل موثر بر توسعه تعاونی های دانش آموختگان

محمد عباسی^۱، نادر قلی قورچیان^۲

چکیده

تحقیق حاضر، موضوع اشتغالزایی در بستر تعاونی و تبیین جایگاه نظام تعاون در توسعه فرصت های شغلی دانش آموختگان دانشگاهی را بعنوان رویکردی کارگشا در فرایند اشتغالزایی دانش آموختگان مورد توجه قرار داده و با هدف بررسی نقش تعاونی ها در ایجاد اشتغال و کارآفرینی جمعی برای اشتغال دانش آموختگان دانشگاهی و عوامل موثر بر آن با رویکردی به توانمندیهای بخش تعاون در شرایط کنونی کشور به مرحله اجرا درآمد. این تحقیق از نوع تحقیقات کاربردی و در دو سطح توصیفی- تحلیلی از طریق پیمایش صورت گرفته است. جامعه آماری تحقیق مدیران تعاونی های تشکیل یافته توسط فارغ التحصیلان مراکز دانشگاهی کشور^۱ بودند. با انجام مرحله پیش آزمون، حجم نمونه ۲۴۰ نفر تعیین شد. اطلاعات مورد نیاز بوسیله پرسشنامه و پس از تایید روایی و پایایی انجام گرفت. بر مبنای یافته های تحقیق افراد مورد بررسی نظر نسبتاً مساعدی نسبت به بخش تعاون و انجام فعالیت اقتصادی در بستر نظام تعاونی دارند. بر اساس یافته های مجموعه عوامل متنوعی نظیر آگاهی نسبت به فرصت ها و زمینه های شغلی (وضعیت بازار کار)، آشنایی با نحوه تشکیل شرکت های تعاونی و آگاهی از پتانسیل ها و قابلیت های بخش تعاون، آشنایی با حمایت های دولت از بخش تعاون، وجود انگیزه قوی در دانش آموختگان برای کسب درآمد بیشتر (انگیزه اقتصادی) و حمایت های مورد نیاز مالی و تجهیزاتی در روند شکل گیری تعاونی ها ضرورت دارد. در این تحقیق همچنین موانع پیش رو و سازوکارهای حمایتی توسعه تعاونی های دانش آموختگان بررسی شده است.

کلید واژه ها: تعاون، شرکت تعاونی، کارآفرینی، تعاونی دانش آموختگان

۱- پژوهشگر و عضو هیات علمی واحد تهران مرکز

۲- عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

مقدمه

با توسعه آموزش عالی در کشور بویژه در دو دهه گذشته، جمعیت دانش‌آموختگان مراکز آموزش عالی با رشدی فزاینده افزایش یافته است. از سویی با توجه به سیاست‌های دولت مبنی بر کاهش و تعدیل نیروی انسانی در دستگاه‌های دولتی، زمینه‌ای برای جذب دانش‌آموختگان توسط دولت وجود نداشته و ضرورت دارد راهکارهای بدیلی برای اشتغال دانش‌آموختگان در مشاغل غیر دولتی فراهم شود.

با بررسی اجزاء نظام اقتصادی کشور در سطح کلان می‌توان دریافت که بخش تعاون بعنوان یکی از بخش‌های سه‌گانه اقتصاد کشور، می‌تواند با تجمیع امکانات، منابع و سرمایه‌های اندک دانش‌آموختگان و نیز توسعه مدیریت و فکر جمعی در قالب تعاونی سهم بسزایی در توسعه فعالیت‌های اقتصادی و افزایش فرصت‌های شغلی داشته باشد. بعلاوه این بخش در شرایط کنونی با توجه به اهداف و سیاست‌های کلان بویژه سیاست‌های اجرایی اصل ۴۴ قانون اساسی مبنی بر کاهش نقش دولت در فعالیت‌های اقتصادی و افزایش سهم بخش تعاونی و خصوصی در اقتصاد ملی به موقعیت شایسته‌ای دست یافته است. عبارتی بخش تعاون با موقعیت ویژه کنونی و برخورداری از زیرساخت‌های توسعه‌ای موجود، محملی مناسب برای جذب کارآفرینان و هدایت و حمایت فعالیت‌های کارآفرینانه برای توسعه کارآمد فرصت‌های شغلی پایدار می‌باشد.

با این حال وضعیت برخورداری دانش‌آموختگان دانشگاهی از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های بخش تعاون، نشان می‌دهد که هدایت فعالیت‌های کارآفرینانه و اشتغالزای دانش‌آموختگان دانشگاهی در بستر نظام تعاونی بصورتی سازمان‌یافته و هدفمند مورد توجه قرار نگرفته است.

مروری بر تحقیقات پیشین بیانگر ابعاد و مولفه‌های اساسی در شکل‌گیری فعالیت‌های جمعی کارآفرینان دانش‌آموخته به ویژه در قالب تعاونی‌ها می‌باشد.

ژوهانیسون^۱ (۱۹۹۸) ویژگی‌های فردی دانش‌آموختگان را در شکل‌گیری کسب و کارهای جمعی مؤثر می‌داند. در همین راستا واتسون و همکاران^۲ (۱۹۹۷) طی پژوهش خود دریافتند دانش و مهارت‌های شغلی، انگیزه‌ها، ارزشها، هنجارها و عواطف مشترک از جمله عوامل تأثیرگذار بر

^۱. Johannisson (1998)

^۲. Watson et al (1995)

شکل‌گیری فعالیت‌های کارآفرینانه جمعی می‌باشد. به زعم ایشان وجود همگرایی در موارد ذکر شده موجب شکل‌گیری و تثبیت فعالیت‌های شغلی در بین دانش‌آموختگان می‌شود.

نوه‌ریا و اکلس^۱ (۱۹۹۲) تجربه شغلی را نیز بر این امر مؤثر می‌دانند بر اساس یافته‌های ایشان داشتن تجربه شغلی و آشنایی با پیچیدگی‌های فرایند کسب و کار و ضرورت پرداختن به ابعاد مختلف فعالیت‌ها و تکمیل تخصص‌های مورد نیاز از طریق فعالیت‌های جمعی در شکل‌گیری و توسعه تعاونی‌ها و شرکت‌های تجاری مؤثر می‌باشد. لی و وونگ^۲ (۲۰۰۵) نیز خلاقیت و نوآوری را از جمله عوامل مؤثر بر کارآفرینی جمعی معرفی می‌نمایند. همچنین شاپرو و سوکول^۳ (۱۹۸۲) و نیز توردارسون^۴ (۱۹۹۰) آشنایی با کارآفرینی (اهداف، فرایندها و شیوه‌ها) را بعنوان یک علم اثرگذار بر انجام فعالیت‌های گروهی مؤثر می‌دانند. در گزارش سازمان بین‌المللی کار (ILO) (۲۰۰۶) داشتن ویژگی‌های کارآفرینانه بعنوان یک مؤلفه اصلی در شکل‌گیری فعالیت‌های کسب و کار معرفی شده است. این ویژگی‌ها (ویژگی‌های کارآفرینانه) در تحقق فاکس^۵ (۲۰۰۵)، شریف‌زاده و همکاران (۱۳۸۷) و مهران‌فر (۱۳۸۴) نیز مورد تأکید قرار گرفته است.

براساس نتایج تحقیق کلینز و همکاران^۶ (۲۰۰۰)، توماس^۷ (۲۰۰۰) و بن‌حفیظ^۸ (۲۰۰۶) روحیه کارآفرینی جمعی و مشارکت‌پذیری یکی از مؤلفه‌های اساسی در شکل‌گیری و توسعه شرکت‌های تعاونی معرفی شده است. آنها بر این اعتقادند که سایر موانع و مشکلات پیش‌روی کارآفرینی جمعی با داشتن روحیه مشارکت‌پذیری و جستجوی نفع شخصی در قالب نفع جمعی قابل رفع می‌باشد.

آشنایی با مقوله تعاون، اهداف و کارکردهای آن و نیز نگرش به تعاون و کار جمعی از جمله مؤلفه‌هایی است که در تحقیق نیک‌یار (۱۳۸۳) و هوشمند (۱۳۸۰) بعنوان عامل مؤثر بر شکل‌گیری تعاونی‌ها به آنها اشاره شده است. تجربه شغلی نگارندگان در عرصه عمل و بازدیدهای میدانی از تعاونی‌های موفق نیز موید این موضوع می‌باشد.

1. Nohria & Eccles (1992)
 2. Lee Wong (2005)
 3. Shapero and Sokol (1982)
 4. Thordarson (1990)
 5. Fox (2005)
 6. Collins, et al (2000)
 7. Thomas (2000)
 8. Ben Hafaiedh (2006)

یکی دیگر از مؤلفه‌های اصلی مؤثر بر شکل‌گیری روحیه کارآفرینی و تربیت انسان اقتصادی و مولد؛ ویژگی‌ها و جهت‌گیری‌های نظام آموزش عالی می‌باشد. با توجه به تحولاتی که در بازار جهانی بوقوع پیوسته است و به ویژه آنچه از نظام آموزشی در قرن جدید انتظار می‌رود، باور عمومی این است که امروزه دانشگاه‌ها باید تلاش‌های خود در زمینه قابلیت جذب دانش‌آموختگان را افزایش دهند. و گونه‌هایی از برنامه‌های آموزشی را مبنای کار قرار دهند که شایستگی‌های منابع انسانی مورد نظر جامعه، سازمان‌های دولتی و به طور کلی بازار کار را به اثبات برسانند (نظری کتولی ۱۳۸۶). امینی (۱۳۷۹) برنامه‌ها و محتوای آموزشی مناسب را از جمله متغیرهای اثرگذار بر انطباق نظام آموزش عالی بر بازار کار دانسته است. این مهم در تحقیقات کلینز و همکاران^۱ (۲۰۰۰) و آدریچ^۲ (۲۰۰۲) نیز مورد تأکید قرار گرفته است.

نوروزی (۱۳۸۲) آموزش‌های عملی و ارتباط با محیط کار عملی را از ویژگی‌های تأثیرگذار یک نظام آموزش عالی منطبق بر شرایط بازار معرفی کرده‌اند. همچنین وونگ و همکاران^۳ (۲۰۰۵) در تحقیق خود آموزش کارآفرینی و خوداشتغالی را بعنوان نیازهای آموزشی دانشجویان که می‌بایست از سوی نظام آموزش عالی بدان پرداخته شود ذکر کرده و از آن بعنوان معیاری بر انطباق نظام آموزش عالی با شرایط و نیازهای جامعه یاد شده است.

در دو پژوهش جداگانه اکبری (۱۳۷۹) و صبوحی (۱۳۸۰) نیز بر نقش آموزشی و توانمندسازی مربیان و اساتید در خصوص آموزش‌های کسب و کار و توجه به نیازهای بازار بعنوان یک یافته اصلی تأکید شده است. در کنار دو مؤلفه اصلی ویژگی‌ها و شرایط دانش‌آموختگان و نیز ویژگی‌های نظام آموزش عالی، ویژگی‌های نظام تعاون نیز بعنوان یک رکن اساسی در شکل‌گیری و توسعه تعاونی‌های دانش‌آموختگان مطرح می‌باشد.

برزگری خانقاه (۱۳۸۲) توجه به اهداف و اصول تعاونی و پایداری اعضای به آنها را مهمترین عامل تأثیرگذار بر شکل‌گیری و تثبیت فعالیتهای تعاونی معرفی می‌کند. مهران‌فر (۱۳۸۴) و فرزین‌فر (۱۳۸۴) در دو تحقیق جداگانه ارائه تسهیلات حمایتی به موقع و به اندازه را بعنوان یک عامل اصلی در شکل‌گیری تعاونی‌ها به ویژه برای کسانی که از توانمندی‌های مالی برخوردار نیستند (که عمده دانش‌آموختگان دانشگاهی را نیز در بر می‌گیرد) مورد تأکید قرار داده‌اند.

^۱. Collins, C et al (2002)

^۲. Audretsch, D B (2002)

^۳. Wong, P et al (2005)

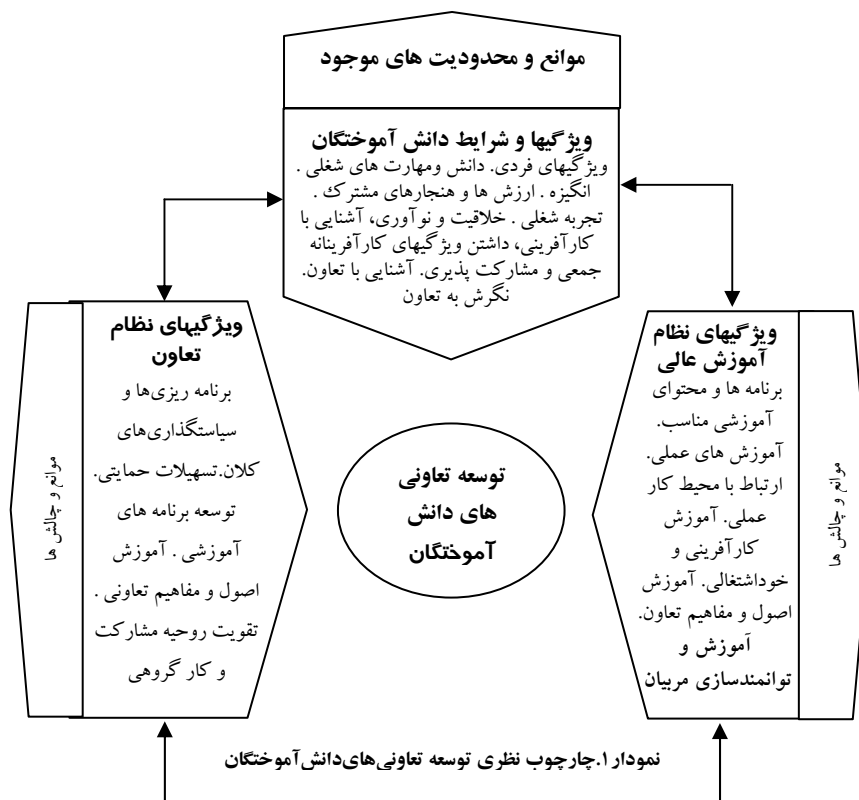
همچنین توسعه برنامه‌های آموزشی و آموزش اصول و مفاهیم تعاونی نیز در رکن‌الدین افتخاری (۱۳۷۳) از جمله ویژگی‌های نظام تعاون که در شکل‌گیری کسب و کارهای کارآفرینانه تعاونی مؤثر است. آورده شده است. با این توصیف آنچه دانش آموختگان را برای بهره‌برداری از فرصت‌های شغلی موجود در بخش تعاون آماده می‌سازد، همانا برخورداری از روحیه و توانایی کارآفرینی و بهره‌گیری از آن در راستای توسعه فرصت‌های شغلی در بستر نظام تعاون و از دیگر سو، بستر سازی مناسب برای توسعه فعالیت‌های اقتصادی در قالب تعاونی است که در این زمینه نقش مراکز آموزش عالی در ارائه تواناییها به دانشجویان و نقش وزارت تعاون و سایر دستگاه‌ها در فراهم سازی بسترها و زمینه‌های مناسب برای غنی سازی تلاش‌ها و ابتکارات جمعی دانش آموختگان بسیار حائز اهمیت است و ضرورت دارد راهکارهای تلفیق مهارت‌ها و اندیشه‌های کارآفرینانه در برنامه‌های نظام آموزش عالی و مکانیسم‌های کارآمد برای بسترسازی جهت توسعه فرصت‌های خوداشتغالی در نظام تعاون مورد توجه و کنکاش دقیق قرار گیرد.

با توجه به مباحث نظری مورد بررسی و یافته‌های پیشینه پژوهش‌های مرتبط با موضوع تحقیق می‌توان دریافت که توسعه تعاونی‌های دانش آموختگان بعنوان یکی از راهکارهای مناسب جهت فراهم سازی فرصت‌های شغلی برای دانش آموختگان مراکز آموزش عالی از یکسو نیازمند تعدیل و تغییر در ساختار و محتوای برنامه‌های نظام آموزش عالی به منظور توانمندسازی دانش آموختگان بوده و از سوی دیگر مستلزم نوعی بسترسازی و ظرفیت‌سازی نهادی برای توسعه فعالیت‌های اشتغالزا در بستر تعاونی‌های توسط دانش آموختگان می‌باشد. بنابراین می‌توان نظام آموزش عالی را بعنوان نهادی وظیفه‌مند در توانمندسازی دانش آموختگان و نظام تعاون را نیز بعنوان نهاد ذیربط در فراهم سازی زمینه‌های مناسب برای ایجاد و توسعه واحدهای تعاونی در نظر گرفت که در بعد کلان بر فرایند شکل‌گیری و توسعه تعاونی‌های دانش آموختگان تأثیرگذار می‌باشند. بر این اساس با در نظر گرفتن دانش آموختگان بعنوان عناصری تأثیرپذیر از دو نظام مذکور می‌توان گفت شکل‌گیری و توسعه تعاونی‌های دانش آموختگان حداقل تحت تأثیر سه مولفه اصلی شامل: ویژگیها و شرایط دانش آموختگان، ویژگیها و عناصر نظام آموزش عالی و ویژگیهای نظام تعاون قرار دارد. البته ذکر این نکته لازم است که توجه به سه مولفه مذکور به منزله نادیده انگاشتن تأثیر سایر عوامل نیست چرا که مقوله اشتغال دانش آموختگان در بستر تعاونی‌ها از

جمله موضوعاتی است که تا حدودی از متغیرهای کلان اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جامعه تأثیر می پذیرد. (نمودار ۱)

بر این اساس سؤالات اساسی پژوهش حاضر را می توان به شرح زیر تدوین نمود:

- ۱- دیدگاه مدیران عامل تعاونی های دانش آموختگان در مورد ماهیت تعاونی و فعالیت در این بستر چیست؟
- ۲- چه عواملی در شکل گیری و توسعه فرصت های شغلی دانش آموختگان دانشگاهی در بستر تعاونی تأثیر دارند؟
- ۳- توسعه فعالیتهای اشتغالزایی دانش آموختگان در بستر تعاونی نیازمند چه نوع مکانیسم های حمایتی می باشد؟
- ۴- توسعه فرصت های شغلی دانش آموختگان دانشگاهی در بستر تعاونی با چه موانع و محدودیت هایی روبرو است؟
- ۵- عوامل مؤثر بر توسعه فعالیت های شرکت های تعاونی دانش آموختگان کدامند؟

روش

این تحقیق از نظر ماهیت، در زمره تحقیقات کمی و از لحاظ هدف، تحقیق کاربردی است که به روش پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری تحقیق را مدیران تعاونی های تشکیل یافته توسط فارغ التحصیلان مراکز دانشگاهی کشور تشکیل دادند. این گروه شامل مدیران شرکت های تعاونی هستند که حداقل چهار نفر از آنها دارای تحصیلات دانشگاهی بوده و حداکثر سه سال از فعالیت آنها گذشته باشد. بر اساس آمار موجود، جمعیت این گروه از جامعه آماری، ۳۸۵۰ نفر می باشد. به منظور تعیین حجم نمونه، با انجام مرحله پیش آزمون، تعداد ۳۰ پرسشنامه توسط مدیران شرکتهای تعاونی در استان تهران تکمیل و برآوردی از واریانس جامعه آماری بدست آمد. سپس با استفاده از فرمول کوکران تعداد نمونه های مورد نظر، ۲۴۰ نفر محاسبه شد. انتخاب نمونه ها به روش نمونه گیری طبقه ای متناسب با حجم و در شش استان (بر اساس تقسیم بندی مناطق کشور در وزارت تعاون و بصورت انتخاب تصادفی یک استان از هر منطقه) انجام شد بر این اساس از مناطق ششگانه استانهای خراسان رضوی، کرمان، گیلان، تهران، همدان و فارس انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. از هر استان نیز تعداد متناسبی تعاونی و به تبع آن مدیران تعاونی ها انتخاب شدند. در مجموع با توجه به فراوانی تعاونیها ۱۰۲ تعاونی کشاورزی؛ ۴۸ تعاونی فنی مهندسی؛ ۶۶ تعاونی در زمینه علوم انسانی و ۲۴ تعاونی در زمینه پزشکی؛ هنر و سایر انتخاب و مورد بررسی قرار گرفتند. ابزار گردآوری داده ها پرسشنامه بود. پرسشنامه مشتمل بر شش بخش شامل: ویژگیهای فردی و حرفه ای مدیران تعاونی ها، مشخصات شرکت های تعاونی آنها، دیدگاه های آنها پیرامون فعالیت تعاونی، عوامل توسعه شرکت های تعاونی، مکانیسم های حمایتی و موانع و نهایتاً محدودیت های موجود در روند توسعه تعاونی ها بود که توسط پژوهشگران طراحی و تدوین شد. بررسی روایی محتوایی و ظاهری پرسشنامه با استفاده از نظرات متخصصان آشنا با موضوع تحقیق (شامل تعدادی از اعضاء هیأت علمی دانشگاه ها و جمعی از کارشناسان شاغل در وزارت تعاون) انجام شد. میزان پایایی پرسشنامه نیز با انجام پیش آزمون و محاسبه ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد که در تمامی قسمت های پرسشنامه ضریب آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۸۰ بدست آمد که پایایی نسبتاً بالایی برای قسمت های مختلف پرسشنامه بود.

داده های گردآوری شده در دو بخش توصیفی و تحلیلی ارائه شده است. در بخش توصیفی با استفاده از جداول و آماره های توصیفی نظیر فراوانی، درصد، میانگین، واریانس، انحراف معیار،

نما و ... به ارائه یافته های تحقیق پرداخته شده و در بخش تحلیل نیز متناسب با متغیرهای مورد نظر از روش رگرسیون برای تحلیل داده ها استفاده شده است.

یافته ها

تحلیل توصیفی ویژگی های نمونه تحقیق نشان داد که میانگین سنی پاسخگویان ۳۶/۴۸ سال (انحراف معیار ۱۰/۷۲ سال) می باشد. همچنین ۲۰۴ نفر (۸۵ درصد) از افراد مورد مطالعه مرد و ۳۶ نفر (۱۵ درصد) زن بوده ضمن اینکه ۷۰ درصد ایشان متأهل می باشند. از نظر میزان تحصیلات نیز ۲۵ درصد فوق دیپلم؛ ۶۲/۵ درصد لیسانس؛ ۱۰ درصد فوق لیسانس و کمترین فراوانی مربوط به گروه تحصیلی دکتری با فراوانی ۶ نفر (۲/۵ درصد) می باشد.

اکثریت اعضای تعاونی های دانش آموختگان مورد مطالعه دارای رشته تحصیلی کشاورزی (۵/۴۲٪) می باشند. ۲۰ درصد از اعضای تعاونی های دانش آموختگان دارای رشته تحصیلی فنی مهندسی و ۲۷/۵ درصد نیز دارای رشته تحصیلی انسانی می باشند. در ادامه پاسخ سؤالات اساسی پژوهش ارائه شده است:

سؤال اول: دیدگاه مدیران عامل تعاونی های دانش آموختگان در مورد ماهیت تعاونی و فعالیت در این بستر چیست؟

جدول ۱ دیدگاه های افراد مورد بررسی در مورد ماهیت تعاونی و فعالیت در این بستر

گویه	میزان موافقت				
	کاملاً موافقم	موافقم	نظری ندارم	مخالفم	کاملاً مخالفم
	%	%	%	%	%
سیاست های حمایتی و تشویقی دولت، مهم ترین عامل گرایش دانش آموختگان به شرکت های تعاونی است	۳۵/۰	۴۲/۵	۱۰/۰	۷/۵	۵/۰
آشنایی بیشتر دانش آموختگان با ماهیت نظام تعاونی و ظرفیت های این بخش موجب افزایش تمایل آنها به فعالیت در تعاونی ها خواهد شد.	۲۰/۰	۵۷/۵	۱۰/۰	۱۰/۰	۲/۵
دانش آموختگان تمایل بیشتری به راه اندازی شرکت های خصوصی، در مقایسه با شرکت های تعاونی دارند.	۲۲/۵	۲۰/۰	۳۵/۰	۱۷/۵	۲/۵
دانش آموختگان به سبب نداشتن روحیه کارجمعی و گروهی، تمایلی به فعالیت در قالب تعاونی ها را ندارند.	۱۰/۰	۱۷/۵	۱۵/۰	۴۰/۰	۱۷/۵

۴۲/۵	۳۷/۵	۱۲/۵	۵/۰	۲/۵	فعالیت در قالب شرکت های تعاونی، مانع رشد قابلیت ها و استعداد های فردی می شود.
۲/۵	۲۲/۵	۷/۵	۳۷/۵	۳۰/۰	بخش تعاون از ظرفیت های فروانی برای جذب دانش آموختگان برخوردار می باشد
-	۲۰/۰	۳۵/۰	۱۷/۵	۲۵/۰	مشارکت عادلانه اعضا در تأمین سرمایه و نظارت دموکراتیک بر امور تعاونی، عامل گرایش دانش آموختگان به شرکت های تعاونی است.
۱۵/۰	۴۵/۰	۷/۵	۲۷/۵	۵/۰	افراد دارای دانش و تخصص، تمایل چندانی به کار جمعی در قالب تعاونی ندارند.
۱۷/۵	۴۷/۵	۳۰/۰	۲/۵	۲/۵	نظارت وزارت تعاون بر شرکت های تعاونی، مانع گرایش دانش آموختگان به فعالیت در شرکت های تعاونی است.
۲/۵	۱۷/۵	۱۲/۵	۳۲/۵	۳۵/۰	کاهش ریسک فعالیت در تعاونی ها از طریق حمایت های دولتی، موجب افزایش تمایل دانش آموختگان به تشکیل شرکت های تعاونی خواهد شد.
۲/۵	۱۰/۰	۱۵/۰	۳۲/۵	۴۰/۰	اشتغالزایی برای دانش آموختگان در بستر تعاونی ها، موجب کاهش سرانه هزینه اشتغالزایی خواهد شد.
۲/۵	۷/۵	۷/۵	۴۲/۵	۴۰/۰	اشتغالزایی برای دانش آموختگان در بستر تعاونی ها، موجب افزایش سرعت رشد اشتغالزایی خواهد شد.
-	۵/۰	۵/۰	۳۵/۰	۵۵/۰	همفکری و همکاری افراد در شرکت های تعاونی موجب هم افزایی توانمندیهای آنها خواهد شد
۲/۵	۷/۵	۱۷/۵	۴۲/۵	۳۰/۰	بخش تعاون از توانایی بالقوه جهت جذب و تجمع سرمایه های کوچک مردمی و هدایت آنها به کار آفرینی و تولید برخوردار است.
۱۷/۵	۲۵/۰	۲۲/۵	۲۵/۰	۱۰/۰	افراد کارآفرین تمایلی به اشتراک فکر و ایده خود در قالب شرکت های تعاونی ندارند.
۵/۰	۲۰/۰	۳۵/۰	۲۵/۰	۱۵/۰	استقلال و برخورداری از حق رأی برابر در تعاونیها، عامل گرایش دانش آموختگان به شرکت های تعاونی است.

اطلاعات جدول انظرات و دیدگاه‌های اعضای تعاونی‌های دانش‌آموختگان مورد بررسی در این تحقیق را نسبت به ماهیت تعاون، شرکت‌های تعاونی و فعالیت اقتصادی در بستر تعاونی را نشان می‌دهد. همانگونه که مشاهده می‌شود، ۷۷/۵ درصد از پاسخگویان، با این گویه که سیاست‌های حمایتی و تشویقی دولت، مهم‌ترین عامل گرایش دانش‌آموختگان به شرکت‌های تعاونی است موافق و یا کاملاً موافق بوده‌اند. همچنین بیش از ۷۷ درصد از پاسخگویان با این دیدگاه که آشنایی بیشتر دانش‌آموختگان با ماهیت نظام تعاونی و ظرفیت‌های این بخش موجب افزایش تمایل آنها به فعالیت در تعاونی‌ها خواهد شد موافق و یا کاملاً موافقند. در همین زمینه، ۴۵ درصد با این دیدگاه که دانش‌آموختگان تمایل بیشتری به راه‌اندازی شرکت‌های خصوصی در مقایسه با شرکت‌های تعاونی دارند موافق و یا کاملاً موافق بوده و تنها ۲۰ درصد از پاسخگویان با این دیدگاه به صراحت مخالفت نموده‌اند. با این حال بیش از ۵۷ درصد از پاسخگویان با این عبارت که «دانش‌آموختگان به سبب نداشتن روحیه کار جمعی و گروهی، تمایلی به فعالیت در قالب تعاونی‌ها را ندارند»، مخالفت نموده‌اند.

بررسی داده‌های حاصله در این قسمت نشان‌دهنده موافقت اعضای تعاونی‌های دانش‌آموختگان با وجود ظرفیت‌های فراوان در بخش تعاون می‌باشد بگونه‌ای که بیش از ۶۷ درصد از افراد مورد مطالعه با عبارت «بخش تعاون از ظرفیت‌های فراوانی برای جذب دانش‌آموختگان برخوردار می‌باشد» موافقند. در مورد تأثیر فعالیت‌های تعاونی در اشتغالزایی نیز نظرات مثبتی از سوی پاسخگویان ارائه شده و در این ارتباط بیش از ۷۲ درصد از پاسخگویان با تأثیر اشتغالزایی تعاونی در کاهش سرانه هزینه اشتغالزایی و ۸۲ درصد از افراد نیز با نقش اشتغالزایی تعاونی در افزایش سرعت رشد اشتغالزایی اعلام موافقت نموده‌اند. در مورد تأثیرات مثبت تعاونی، همچنین ۹۰ درصد پاسخگویان، همفکری و همکاری افراد در شرکت‌های تعاونی را موجب هم‌افزایی توانمندی‌های آنها می‌دانند.

از دیگر نکات قابل توجه در نظرات پاسخگویان، عدم موافقت آنها با تأثیر نظارت وزارت تعاون بر شرکت‌های تعاونی بعنوان یک مانع در گرایش دانش‌آموختگان به فعالیت در شرکت‌های تعاونی می‌باشد که این موضوع از سوی ۶۵ درصد از افراد مورد مخالفت قرار گرفته است و تنها ۵ درصد نظارت وزارت تعاون را مانعی برای گرایش دانش‌آموختگان به تشکیل تعاونی دانسته‌اند. در مورد تمایل صاحبان علم و تخصص به کار جمعی نیز اطلاعات حاصله بیانگر آن

است که تنها ۳۲ درصد از افراد با این گویه که افراد دارای دانش و تخصص، تمایل چندانی به کار جمعی در قالب تعاونی ندارند موافقت نموده اند.. یافته های تحقیق در این بخش گویای آن است که بیشتر اعضای تعاونی های دانش آموختگان با این ذهنیت که دانش آموختگان به سبب نداشتن روحیه کار جمعی و گروهی، تمایلی به فعالیت در قالب تعاونی ها را ندارند، مخالف هستند

سؤال دوم: چه عواملی در شکل گیری و توسعه فرصت های شغلی دانش آموختگان دانشگاهی در بستر تعاونی تأثیر دارند؟

جدول ۲ نتایج اولویت بندی عوامل مؤثر بر توسعه تعاونی های دانش آموختگان با استفاده از شاخص ضریب تغییرات نشان می دهد.

جدول ۲. اولویت بندی عوامل مؤثر در توسعه فعالیت های شرکت های تعاونی دانش آموختگان

اولویت	ضریب تغییرات (C.V)	انحراف معیار	میانگین	عوامل مؤثر
۱	۰/۱۱۵	۰/۵۳	۴/۶۱	دسترسی تعاونی های دانش آموختگان به امکانات و تجهیزات مورد نیاز
۲	۰/۱۵۱	۰/۶۷	۴/۴۳	واگذاری فعالیت های بخش دولتی به تعاونی های دانش آموختگان
۳	۰/۱۵۲	۰/۷۰	۴/۶۱	افزایش فرصت های دسترسی تعاونی های دانش آموختگان به منابع مالی بانکی
۴	۰/۱۵۲	۰/۷۲	۴/۷۱	اعطای تسهیلات و امکانات ویژه به تعاونی های دانش آموختگان
۵	۰/۱۷۴	۰/۷۷	۴/۴۱	توانمندسازی شرکت های تعاونی نوپا برای شناسایی رقبا و استراتژی رقابت در بازار
۶	۰/۱۸۲	۰/۷۸	۴/۲۸	آموزش شیوه های و فنون مدیریت به اعضای تعاونی های دانش آموختگان
۷	۰/۱۸۹	۰/۷۹	۴/۱۸	طراحی و اجرای پروژه های تحقیق و توسعه (R&D)
۸	۰/۱۹۱	۰/۸۳	۴/۳۳	تسهیل قوانین تجارت و بازرگانی برای توسعه فعالیت های تعاونیها

۹	۰/۲۰۳	۰/۸۷	۴/۲۸	تشکیل اتحادیه های قدرتمند در سطوح منطقه ای و ملی
۱۰	۰/۲۱۸	۰/۹۴	۴/۳۱	ارائه آموزش های تخصصی به اعضای تعاونی های دانش آموختگان
۱۱	۰/۲۲۲	۰/۹۹	۴/۴۵	الزام مؤسسات اعتباری به حمایت از طرحهای توسعه تعاونی های دانش آموختگان
۱۲	۰/۲۲۴	۰/۹۵	۴/۲۳	معرفی و تقدیر از تعاونی های دانش آموختگان موفق
۱۳	۰/۲۳۵	۰/۹۵	۴/۰۳	ایجاد واحدهای مشاوره توسعه تعاونیها
۱۴	۰/۲۳۵	۰/۹۶	۴/۰۸	مشارکت نمایندگان تعاونی های در طراحی و اجرای برنامه های توسعه تعاونی
۱۵	۰/۲۳۵	۰/۹۳	۳/۹۵	آموزش مفاهیم و راهکارهای توسعه کارآفرینی درون سازمانی در تعاونیها
۱۶	۰/۲۳۷	۱/۰۰	۴/۲۱	توسعه ارتباطات برون مرزی تعاونی های دانش آموختگان به منظور بهره گیری از فرصت های بازار بین الملل
۱۷	۰/۲۳۷	۰/۹۵	۴/۰۰	تدوین سیاست ها و برنامه های کلان توسعه تعاونی های دانش آموختگان
۱۸	۰/۲۴۴	۱/۰۳	۴/۲۱	الزام دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی به تقویت مستمر توان علمی و عملی اعضای تعاونی های دانش آموختگان
۱۹	۰/۲۴۶	۱/۰۵	۴/۲۶	حساس سازی سازمان های دولتی برای حمایت از تعاونی های دانش آموختگان
۲۰	۰/۲۴۶	۱/۰۹	۴/۴۲	تدوین دستورالعمل های دولتی الزام آور برای حمایت از طرح های توسعه ای تعاونی های دانش آموختگان
۲۱	۰/۲۴۷	۱/۰۶	۴/۲۸	جذب سرمایه گذاران در طرح های سرمایه بر

۲۲	۰/۲۵۴	۱/۰۵	۴/۱۳	توسعه تحقیقات علمی و کاربردی مرتبط با فعالیت تعاونی های دانش آموختگان
۲۳	۰/۲۵۸	۱/۰۸	۴/۱۸	بهره گیری از تجربه و توان مدیران و اعضاء تعاونی های موفق برای راهنمایی و هدایت دانش آموختگان در روند شکل گیری تعاونیها
۲۴	۰/۲۶۵	۱/۰۷	۴/۰۳	شناسایی پتانسیل های منطقه ای برای تشکیل و توسعه تعاونی های دانش آموختگان
۲۵	۰/۲۸۹	۱/۱۳	۳/۹۰	ایجاد فضای رقابت سالم بین تعاونی های دانش آموختگان
۲۶	۰/۳	۱/۲۰	۴/۰۰	گسترش ارتباطات شبکه ای بین تعاونی های دانش آموختگان
۲۷	۰/۳۲۹	۱/۳۰	۳/۹۵	ارتباط مستمر کارشناسان خبره ادارات تعاون با تعاونی های دانش آموختگان

در بین عوامل مورد بررسی، عواملی نظیر دسترسی تعاونی های دانش آموختگان به امکانات و تجهیزات مورد نیاز، واگذاری فعالیت های بخش دولتی به تعاونی های دانش آموختگان و افزایش فرصت های دسترسی تعاونی های دانش آموختگان به منابع مالی بانکی نسبت به سایر عوامل در رتبه بالاتری قرار گرفته و رتبه های اول تا سوم را در فهرست عوامل مهم و تأثیرگذار بر توسعه تعاونی های دانش آموختگان به خود اختصاص داده است.

سؤال سوم: توسعه فعالیتهای اشتغالزایی دانش آموختگان در بستر تعاونی نیازمند چه نوع مکانیسم های حمایتی می باشد؟

اطلاعات جدول ۳ نوع و میزان حمایت های مورد نیاز برای توسعه تعاونی های دانش آموختگان را با توجه به ضریب تغییرات نشان می دهد.

جدول ۳. اولویت بندی مکانیسم های حمایتی برای توسعه شرکت های تعاونی دانش آموختگان

اولویت	ضریب تغییرات (C.V)	انحراف معیار	میانگین	مکانیسم های حمایتی
۱	۰/۰۸۵	۰/۴۱	۴/۷۹	تسهیل برخورداری تعاونی های دانش آموختگان از تسهیلات و منابع مالی بانکی
۲	۰/۰۹۸	۰/۴۶	۴/۶۸	تدوین قوانین و دستورالعمل های دولتی الزام آور برای حمایت از شرکت های تعاونی دانش آموختگان
۳	۰/۱۰۰	۰/۴۷	۴/۶۷	شناسایی و رفع موانع ساختاری و اداری
۴	۰/۱۲۱	۰/۵۷	۴/۶۸	تسهیل برخورداری دانش آموختگان از امکانات و تجهیزات مورد نیاز
۵	۰/۱۵۱	۰/۶۵	۴/۳۱	ارائه آموزش های تخصصی به اعضای شرکت های تعاونی دانش آموختگان
۶	۰/۱۵۶	۰/۷۱	۴/۵۳	همانگی بین سازمان ها و نهادهای ذیربط در فرایند توسعه تعاونی های دانش آموختگان
۷	۰/۱۵۷	۰/۶۸	۴/۳۱	سازماندهی ارتباط بین نظام های آموزشی و محیط کار
۸	۰/۱۵۸	۰/۷۱	۴/۴۷	ارائه مشاوره های مدیریتی (مدیریت، بازاریابی، حسابداری و...) به شرکتهای تعاونی دانش آموختگان
۹	۰/۱۷۱	۰/۷۲	۴/۲۱	تسهیل روند قانونی راه اندازی شرکت های تعاونی
۱۰	۰/۱۷۵	۰/۷۶	۴/۳۳	تقویت دوره های کارورزی و کارآموزی دانشجویان در راستای شناسایی فرصت های شغلی
۱۱	۰/۱۹۱	۰/۸۱	۴/۲۴	تقویت زیرساخت های ارتباطی و اطلاعاتی (IT)
۱۲	۰/۲۱۹	۰/۸۹	۴/۰۵	انتخاب و تجلیل از شرکت های تعاونی نمونه دانش آموختگان

همانگونه که جدول نشان می دهد در تمامی مکانیسم های حمایتی مورد نظر، میانگین رتبه ای پاسخ های ارائه شده از سوی پاسخگویان بالاتر از ۴ (در حد زیاد) می باشد و بر این اساس می توان گفت توسعه تعاونی ها در تمامی ابعاد در حد زیاد نیازمند سازوکارهای حمایتی می باشد. با این حال اولویت بندی مبتنی بر یافته های تحقیق نشان می دهد که در بین مکانیسم های حمایتی مورد بررسی، تسهیل برخورداری تعاونی های دانش آموختگان از تسهیلات و منابع مالی بانکی، تدوین قوانین و دستورالعمل های دولتی الزام آور برای حمایت از شرکت های تعاونی دانش

آموختگان و نیز شناسایی و رفع موانع ساختاری و اداری از اهمیت بیشتری برخوردار بوده و در اولویت اول تا سوم قرار گرفته اند.

سؤال چهارم: توسعه فرصت های شغلی دانش آموختگان دانشگاهی در بستر تعاونی با چه موانع و محدودیت هایی روبرو است؟

جدول ۴. اولویت بندی موانع و محدودیت های توسعه شرکت های تعاونی دانش آموختگان از دیدگاه اعضاء تعاونی ها

اولویت	ضریب تغییرات (C.V)	انحراف معیار	میانگین	موانع و محدودیت ها
۱	۰/۱۵۶	۰/۷۶	۴/۳۲	ناهماهنگی بین سازمان ها و نهادهای ذریبط
۲	۰/۱۵۷	۰/۶۶	۴/۱۹	ناکارآمدی دانشگاه ها در هدایت شغلی دانش آموختگان
۳	۰/۱۶۹	۰/۷۵	۴/۴۲	عدم وجود برنامه ها و سیاست های حمایتی مناسب و مشخص
۴	۰/۱۸۰	۰/۷۵	۴/۱۶	وجود موانع اداری برای فعالیت دانش آموختگان
۵	۰/۱۹۷	۰/۸۳	۴/۲۱	عدم وجود ارتباط مناسب بین نظام های آموزشی و محیط کسب و کار
۶	۰/۲۰۱	۰/۸۲	۴/۰۸	ناکارآمدی وزارت تعاون در هدایت شغلی دانش آموختگان
۷	۰/۲۰۱	۰/۸۹	۴/۴۳	عدم وجود قوانین مشخص برای حمایت از کارآفرینان دانشگاهی
۸	۰/۲۱۳	۰/۸۷	۴/۰۸	بالا بودن ریسک فعالیت های خوداشتغالی توسط دانش آموختگان
۹	۰/۲۱۴	۰/۹۲	۴/۲۹	گرایش دانش آموختگان به اشتغال در بخش های دولتی
۱۰	۰/۲۳۳	۰/۹۴	۴/۰۳	ضعف توانمندی های حرفه ای اساتید دانشگاه ها
۱۱	۰/۲۴۵	۰/۹۶	۳/۹۲	تعدد مراکز سیاستگذاری و تصمیم گیری برای تعاونی ها
۱۲	۰/۲۷۰	۱/۰۲	۳/۷۸	آشنا نبودن دانش آموختگان با ماهیت

شرکت های تعاونی				
۱۳	۰/۲۷۰	۱/۰۲	۳/۷۸	عدم وجود روحیه کار جمعی و گروهی در بین دانش آموختگان
۱۴	۰/۳۰۵	۱/۰۷	۳/۵۰	پایین بودن سطح دانش و توانمندی های دانش آموختگان
۱۵	۰/۳۲۳	۱/۲۴	۳/۸۳	عدم برخورداری دانش آموختگان از تجربه کار عملی کافی
۱۶	۰/۳۴۰	۱/۲۴	۳/۶۵	عدم وجود روحیه خلاقیت و نوآوری در دانش آموختگان
۱۷	۰/۳۴۳	۱/۲۵	۳/۶۴	عدم وجود اعتماد به نفس کافی در دانش آموختگان
۱۸	۰/۳۸۱	۱/۳۵	۳/۵۴	پیچیدگی و بوروکراسی نظام اداری در روند ثبت و راه اندازی تعاونی

بر اساس نتایج بررسی ها و سوابق موجود، توسعه و تداوم فعالیت تعاونی های دانش آموختگان همواره با موانع و محدودیت هایی روبرو بوده است که رفع آنها مستلزم شناختی دقیق از ماهیت و میزان تأثیر آنها می باشد. بر همین اساس، در این تحقیق به بررسی نظرات اعضاء تعاونی های مورد بررسی در مورد نحوه تأثیر گذاری هر یک از این موانع و محدودیت ها پرداخته شده است. اطلاعات مندرج در جدول ۴ وضعیت تأثیر گذاری موانع و محدودیت های مورد بررسی در فرایند توسعه تعاونی ها را به ترتیب اولویت بر اساس ضریب تغییرات نشان می دهد. بر مبنای این اولویت بندی، در بین موانع و محدودیت های مورد بررسی، ناهماهنگی بین سازمان ها و نهادهای ذیربط، ناکارآمدی دانشگاه ها در هدایت شغلی دانش آموختگان و عدم وجود برنامه ها و سیاست های حمایتی مناسب و مشخص رتبه های اول تا سوم را بدست آورده اند.

همانطور که جدول نشان می دهد مبنای نتایج اولویت بندی انجام شده، در بین موانع و محدودیت های مورد بررسی در فرایند توسعه تعاونی ها، عواملی نظیر عدم وجود روحیه کار جمعی و گروهی در بین دانش آموختگان، پایین بودن سطح دانش و توانمندی های دانش آموختگان، عدم وجود اعتماد به نفس کافی در دانش آموختگان و عدم برخورداری دانش آموختگان از تجربه کار عملی کافی در انتهای فهرست قرار گرفته و می توان گفت از دیدگاه دانش آموختگان، این موارد بعنوان محدودیت های احتمالی از تأثیر گذاری کمتری در مقایسه با

سایر موارد برخوردار است. همچنین در بین محدودیت های مورد بررسی، پیچیدگی و بوروکراسی نظام اداری در روند ثبت و راه اندازی شرکت تعاونی نیز بعنوان یک مانع یا محدودیت کمتر مورد توجه پاسخگویان قرار گرفته و در رتبه بندی پاسخ های، اولویت آخر را به خود اختصاص داده است.

سؤال پنجم: عوامل مؤثر بر توسعه فعالیت های شرکت های تعاونی دانش آموختگان کدامند؟
جدول ۵. آماره های تعیین سهم متغیرهای مستقل در تبیین عوامل مؤثر بر توسعه فعالیت های شرکت های تعاونی دانش آموختگان

مقوله های تأثیرگذار	B	R2	Beta	t	Sig.
افزایش فرصتهای دسترسی تعاونیهای دانش آموختگان به منابع مالی بانکی	۰/۵۴۸	۰/۳۱۳	۰/۹۱۴	۷/۴۱۱	۰/۰۰۰
جذب سرمایه گذاران در طرح های سرمایه بر	۰/۰۹۵	۰/۳۷۰	-۰/۲۴۱	۱۲/۸۹۶	۰/۰۰۰
توسعه ارتباطات برون مرزی تعاونیهای دانش آموختگان بمنظور بهره گیری از فرصتهای بازار بین الملل	۰/۱۸۵	۰/۴۰۷	۰/۴۳۶	۷/۰۵۰	۰/۰۰۰
آموزش شیوه ها و فنون مذاکره به اعضای تعاونی دانش آموختگان	-۰/۲۰۵	۰/۴۵۶	-۰/۳۷۹	-۴/۳۲۲	۰/۰۰۰
دسترسی تعاونی دانش آموختگان به امکانات و تجهیزات مورد نیاز	-۰/۲۳۲	۰/۴۸۰	-۰/۲۹۴	-۵/۲۰۷	۰/۰۰۰
اعطای تسهیلات و امکانات ویژه به تعاونیهای دانش آموختگان	-۰/۳۰۹	۰/۵۲۲	-۰/۵۲۶	-۶/۴۵۱	۰/۰۰۰
ترویج فرهنگ تعاون در بین اقشار مختلف دانشجویان و دانش آموختگان	۰/۱۵۴	۰/۵۴۹	۰/۳۴۷	۴/۰۱۲	۰/۰۰۰
گسترش ارتباطات شبکه ای بین تعاونی های دانش آموختگان	-۰/۱۷۹	۰/۵۸۳	-۰/۵۱۲	-۶/۲۸۵	۰/۰۰۰
حساس سازی سازمان های دولتی برای حمایت از تشکیل تعاونی های دانش آموختگان	-۰/۰۶۹	۰/۶۰۲	-۰/۱۴۶	-۲/۴۲۶	۰/۰۰۰
بهره گیری از توان و تجربه مدیران و اعضای تعاونی های موفق و هدایت دانش آموختگان در روند شکل گیری تعاونی ها	۰/۱۱۳	۰/۶۱۸	۰/۲۹۰	۳/۹۰۴	۰/۰۰۰
ایجاد واحدهای مشاوره توسعه تعاونی ها در سطوح مختلف	۰/۱۳۷	۰/۶۲۸	۰/۳۰۷	۳/۳۹۸	۰/۰۰۰

ضریب ثابت = ۱/۵۸۷

برای پاسخگویی به سؤال فوق از تجزیه و تحلیل رگرسیون چند متغیره گام به گام (Step by Step) استفاده شده است. نتیجه رگرسیون نشان داد که از بین متغیرهای مستقل و عوامل مورد سنجش، یازده متغیر، "افزایش فرصتهای دسترسی تعاونی های دانش آموختگان به منابع مالی بانکی"، "جذب سرمایه گذاران در طرح های سرمایه بر، توسعه ارتباطات برون مرزی تعاونی های دانش آموختگان بمنظور بهره گیری از فرصت های بازار بین الملل"، آموزش شیوه ها و فنون مذاکره به اعضای تعاونی دانش آموختگان، دسترسی تعاونی دانش آموختگان به امکانات و تجهیزات مورد نیاز، اعطای تسهیلات و امکانات ویژه به تعاونی های دانش آموختگان، ترویج فرهنگ تعاون در بین اقشار مختلف دانشجویان و دانش آموختگان، گسترش ارتباطات شبکه ای بین تعاونی های دانش آموختگان، حساس سازی سازمان های دولتی برای حمایت از تشکیل تعاونی های دانش آموختگان، بهره گیری از توان و تجربه مدیران و اعضای تعاونی های موفق و هدایت دانش آموختگان در روند شکل گیری تعاونی ها، ایجاد واحدهای مشاوره توسعه تعاونی ها در سطوح مختلف بیشترین تأثیر را بر توسعه فعالیت های شرکت های تعاونی دانش آموختگان (متغیر وابسته) داشته اند.

بحث و نتیجه گیری

بر مبنای یافته های تحقیق در بخش دیدگاه ها و نظرات افراد نسبت به ماهیت تعاون، شرکت های تعاونی و فعالیت اقتصادی در بستر تعاونی می توان چنین دریافت که در مجموع افراد مورد بررسی نظر نسبتاً مساعدی نسبت به بخش تعاون و انجام فعالیت اقتصادی در بستر نظام تعاونی دارند که این یافته می تواند گواهی بر موافقت گروه مورد بررسی با قابلیت ها و توانمندی های این بخش بویژه در بعد اشتغالزایی و ضرورت توسعه آن در راستای دستیابی به اهداف این بخش باشد. موضوع قابل استنتاج دیگر از یافته های تحقیق در این بخش، اهمیت و نقش سیاست های حمایتی و تشویقی دولت در گرایش دانش آموختگان به شرکت های تعاونی است. این موضوع نیز از سوی گروه مورد بررسی مورد تأکید قرار گرفته و می تواند دلالت بر ضرورت تداوم و تقویت سیاست های حمایتی دولت به منظور توسعه تعاونی های دانش آموختگان نماید. همچنین افراد مورد بررسی در این تحقیق ضمن تأکید بر قابلیت ها و ظرفیت های بخش تعاون، موافقت خود را با تأثیر فعالیت های اطلاع رسانی و آگاه سازی در افزایش تمایل دانش آموختگان به

فعالیت در تعاونی‌ها اعلام نمودند که با توجه به نظر مساعد دانش‌آموختگان نسبت به بخش تعاون می‌توان گفت با انجام اقدامات آموزش و آگاه‌سازی دانش‌آموختگان در سطح وسیع می‌توان به افزایش تمایل و گرایش آنها به فعالیت در بستر تعاونی بعنوان یکی از اهداف نهضت تعاون دست یافت.

یافته‌های تحقیق در این بخش گویای آن است که بیشتر اعضاء تعاونی‌های دانش‌آموختگان با این ذهنیت که دانش‌آموختگان به سبب نداشتن روحیه کار جمعی و گروهی، تمایلی به فعالیت در قالب تعاونی‌ها را ندارند. مخالف هستند. یافته‌های تحقیق در این خصوص با یافته صبحی (۱۳۸۰)؛ فرزین فر (۱۳۸۴) و مهران فر (۱۳۸۴) مطابقت دارد. همچنین هوشمند (۱۳۸۰) بر اساس نتایج مطالعات خود چنین استدلال می‌نماید که نکته بسیار مهم در پرورش دانش‌آموختگان، تبدیل تفکر فردگرایی به تفکر جمع‌گرایی در نزد آنان می‌باشد. وی می‌افزاید باید زمینه‌ای فراهم شود تا جوان تحصیل کرده دانشگاهی به بخش تعاون راهنمایی و هدایت شود.

بر مبنای یافته‌های تحقیق، افزایش فرصت‌های دسترسی تعاونی‌های دانش‌آموختگان به منابع مالی بانکی از جمله عواملی است که برای توسعه تعاونی‌ها ضروری به حساب می‌آید. دسترسی تعاونی‌های دانش‌آموختگان به امکانات و تجهیزات مورد نیاز و نیز جذب سرمایه‌گذاران در طرح‌های سرمایه‌بر و تشکیل اتحادیه‌های قدرتمند در سطوح منطقه‌ای و ملی از دیگر عواملی هستند که بر مبنای نتایج تحقیق می‌توان آنها را در زمره عوامل موثر بر توسعه تعاونی‌های دانش‌آموختگان طبقه بندی نمود.

نتایج حاصله همچنین نشان می‌دهد که واگذاری فعالیت‌های بخش دولتی به تعاونی‌های دانش‌آموختگان می‌تواند روند توسعه تعاونی‌های دانش‌آموختگان را شتاب بخشد. بر اساس نتایج بدست آمده می‌توان به آموزش شیوه‌ها و فنون مدیریت به اعضا تعاونی‌های دانش‌آموختگان و ایجاد واحدهای مشاوره توسعه تعاونی نیز بعنوان عواملی با تأثیرگذاری زیاد در روند توسعه تعاونی‌های دانش‌آموختگان اشاره نمود.

بررسی یافته‌های تحقیق همچنین بیانگر اهمیت توجه به توسعه ارتباطات برون‌مرزی تعاونی‌های دانش‌آموختگان بمنظور بهره‌گیری آنها از فرصت‌های بازار بین‌الملل بعنوان عامل دیگری در روند توسعه تعاونی‌ها می‌باشد. بعلاوه می‌توان به توسعه تحقیقات علمی و کاربردی مرتبط با

فعالیت تعاونی های دانش آموختگان و نیز طراحی و اجرای پروژه های تحقیق و توسعه (R&D) نیز بعنوان دیگر عوامل مهم و اثرگذار بر فرایند توسعه تعاونی های دانش آموختگان اشاره نمود. با وجود عوامل متعدد و متنوع موثر در روند توسعه تعاونی های دانش آموختگان، بررسی نتایج اولویت بندی عوامل مؤثر در روند توسعه شرکت های تعاونی فارغ التحصیلان با استفاده از شاخص ضریب تغییرات نشان می دهد که در بین عوامل مورد بررسی، عواملی نظیر دسترسی تعاونی های دانش آموختگان به امکانات و تجهیزات مورد نیاز، واگذاری فعالیت های بخش دولتی به تعاونی های دانش آموختگان و افزایش فرصت های دسترسی تعاونی های دانش آموختگان به منابع مالی بانکی نسبت به سایر عوامل در رتبه اول تا سوم را در فهرست عوامل مهم و تأثیرگذار بر توسعه تعاونی های دانش آموختگان به خود اختصاص داده است. بطور کلی یافته های تحقیق در مورد عوامل موثر بر توسعه تعاونی های دانش آموختگان متنوع و تعدد عوامل تأثیرگذار بر فرایند توسعه اینگونه تعاونی ها بوده و از سویی دیگر دلالت بر ضرورت نقش آفرینی مجموعه ای از نهادها و سازمان ها برای دستیابی به توسعه تعاونی های دانش آموختگان در سطحی مطلوب می نماید.

بر مبنای دیگر نتایج تحقیق می توان چنین نتیجه گرفت که تداوم و توسعه کسب و کارهای تعاونی توسط دانش آموختگان در سطوح مختلف نیازمند تدوین و اعمال سازوکارهای حمایتی متعددی است، بر اساس نتایج بررسی های انجام شده در این تحقیق، توسعه تعاونی های دانش آموختگان، به میزان زیادی نیازمند سازماندهی ارتباط بین نظام های آموزشی و محیط کار و تسهیل روند قانونی راه اندازی شرکت های تعاونی و همچنین شناسایی و رفع موانع ساختاری و اداری می باشد.

با توجه به نتایج بدست آمده در این بخش مشخص شد که روند توسعه تعاونی ها در گرو تقویت زیرساخت های ارتباطی و اطلاعاتی (ICT) و نیز هماهنگی بین سازمان ها و نهادهای ذیربط در فرایند توسعه تعاونی های و تسهیل برخورداری دانش آموختگان از امکانات و تجهیزات مورد نیاز می باشد. از دیگر عوامل مورد توجه در سازوکارهای می توان به تسهیل برخورداری تعاونی های دانش آموختگان از تسهیلات و منابع مالی است که از سوی اکثریت قریب به اتفاق پاسخگویان مورد تأکید قرار گرفته است. بر همین اساس تدوین قوانین و دستورالعمل های دولتی

الزام آور برای حمایت از شرکت های تعاونی دانش آموختگان نیز بعنوان یک سازوکار حمایتی از سوی گروه های مورد بررسی در تحقیق مورد تأکید قرار گرفته است. در مجموع با دقت در یافته های تحقیق در بررسی نظرات هر دو گروه از افراد مورد مطالعه می توان چنین استنتاج نمود که اگر چه توسعه تعاونی های دانش آموختگان نیازمند تمهیدات حمایتی ساختاری و سخت افزاری نظیر حمایت های مالی، تجهیزاتی و اصلاح روندهای قانونی است ولی از دیدگاه گروه مورد بررسی در این تحقیق، دستیابی به اهداف توسعه در این زمینه نیاز به تدوین برنامه هایی منسجم برای ارائه آموزش و مشاوره های مدیریتی و تخصصی به اعضای تعاونی های دانش آموختگان نیز دارد. در همین ارتباط، تقویت دوره های کارورزی و کارآموزی دانشجویان در راستای شناسایی فرصت های شغلی نیز بعنوان یک سازوکار موثر در توسعه تعاونی های دانش آموختگان مورد تأکید قرار گرفته است.

همانگونه که گفته شد توسعه تعاونی های دانش آموختگان مستلزم توجه به سازوکارهای حمایتی متعددی است و با اثرگذاری تمامی مکانیسم های حمایتی مور نیاز، می توان انتظار تحقیق اهداف توسعه تعاونی های دانش آموختگان را داشت. با این حال بر اساس اولویت بندی یافته های تحقیق می توان چنین نتیجه گرفت که در بین مکانیسم های حمایتی مورد بررسی، برخورداری تعاونی های دانش آموختگان از امکانات و تجهیزات مورد نیاز، تسهیل روند قانونی راه اندازی شرکت های تعاونی و نیز برخورداری تعاونی های دانش آموختگان از تسهیلات و منابع مالی بانکی از اهمیت بیشتری برخوردار بوده و در اولویت اول تا سوم قرار گرفته اند. همچنین بر مبنای اولویت بندی انجام شده، پس از این سه عامل یا سازوکار حمایتی، ارائه آموزش های تخصصی به اعضای شرکت های تعاونی دانش آموختگان، سازماندهی ارتباط بین نظام های آموزشی و محیط کار و نیز هماهنگی بین سازمان ها و نهادهای ذیربط در فرایند توسعه تعاونی های دانش آموختگان در رده های بعدی (اولویت چهارم تا ششم) قرار گرفته اند. یافته ها در این قسمت با نتایج تحقیق فرزین فر (۱۳۸۴)، برزگر خانقاه (۱۳۸۴) و فرجی (۱۳۸۴) همخوان است.

بر اساس سایر نتایج تحقیق، عدم وجود قوانین مشخص برای حمایت از کارآفرینان دانشگاهی بعنوان یک مانع یا محدودیت تأثیرگذاری زیادی بر روند توسعه تعاونی های دانش آموختگان دارد. بر اساس همین نتایج، عدم وجود ارتباط مناسب بین نظام های آموزشی و محیط کسب و کار نیز بعنوان یک محدودیت در روند توسعه تعاونی های دانش آموختگان عاملی است از سویی

اعضاء تعاونی های دانش آموختگان و اعضاء کمیته های کارآفرینی دانشگاه ها مورد توجه قرار گرفته است.

بر اساس نتایج بدست آمده در این تحقیق، موانع و محدودیت هایی نظیر ناکارآمدی وزارت تعاون و دانشگاه ها در هدایت شغلی دانش آموختگان و ضعف توانمندی های حرفه ای اساتید دانشگاه ها نیز از سوی پاسخگویان بعنوان محدودیت های پیش رور در فرایند توسعه تعاونی ها ارزیابی شده است.

با دقت در نتایج اولویت بندی یافته های تحقیق می توان گفت در بین موانع و محدودیت های دارای اهمیت بیشتر در فرایند توسعه تعاونی ها، عدم وجود ارتباط مناسب بین نظام های آموزشی و محیط کسب و کار، ناکارآمدی دانشگاه ها در هدایت شغلی دانش آموختگان و نیز ناهماهنگی بین سازمان ها و نهادهای ذیربط در فرایند توسعه تعاونی های دانش آموختگان در زمره عواملی هستند که از دیدگاه گروه مورد بررسی، بعنوان موانع و محدودیت های دارای اولویت در این فرایند مورد توجه قرار گرفته اند. این یافته دلالتی دیگر بر اهمیت و نقش دانشگاه ها در هدایت شغلی دانشجویان و دانش آموختگان و ضرورت ارتباط منسجم و سازمان یافته دانشگاه ها با سایر نهاد ها و سازمانی های مرتبط با فعالیت های اقتصادی و توسعه کسب و کار می باشد. بر همین اساس، رفع ناهماهنگی بین سازمانی موجود در این فرایند نیز برای دستیابی به اهداف توسعه تعاونی های دانش آموختگان در سطح وسیع بسیار حائز اهمیت می باشد. نتایج این تحقیق با تحقیق نیک یار (۱۳۸۳)؛ محسنین (۱۳۷۶) و فرجی (۱۳۸۴) همخوانی دارد.

پیشنهادها

۱. بر مبنای نتایج پژوهش، افراد مورد بررسی نگرش نسبتاً مساعدی نسبت به بخش تعاون و انجام فعالیت اقتصادی در بستر نظام تعاونی دارند. بر این اساس می توان نتیجه گرفت که در بین جامعه مورد نظر در این پژوهش، نیاز کمتری برای ایجاد نگرش مثبت نسبت به ماهیت بخش تعاون و فعالیت در این بخش وجود داشته و توصیه می شود با گذر از برنامه هایی که صرفاً به ایجاد نگرش مثبت نسبت به اصل مقوله تعاون می پردازند، معرفی بیشتر کارکردها و قابلیت های تخصصی بخش تعاون در کشور بویژه در حوزه فعالیت های دانشگاهیان و دانش آموختگان در دستور کار برنامه های اطلاع رسانی و آگاه سازی این گروه ها قرار گیرد.

۲. در تکمیل پیشنهاد قبلی و با توجه به نتایج پژوهش مبنی بر تأثیر فعالیت های اطلاع رسانی و آگاه سازی در افزایش تمایل دانش آموختگان به فعالیت در تعاونی ها، توصیه می شود با تداوم اقدامات آموزشی و آگاه سازی دانش آموختگان در سطح وسیع، به افزایش تمایل آنها به فعالیت در بستر تعاونی بعنوان یکی از اهداف نهضت تعاون کمک شود.
۳. بر اساس نتایج پژوهش، راه اندازی کسب و کارهای تعاونی توسط دانش آموختگان، مستلزم برخورداری آنها از مجموعه اطلاعات و مهارت های متنوع و متعددی است، بر این اساس پیشنهاد می شود برنامه های توانمندسازی حرفه ای دانشجویان و دانش آموختگان در قالب مجموعه مدونی شامل کلیه اطلاعات و مهارت های مورد نیاز در مراحل مختلف فرایند طراحی، راه اندازی و مدیریت تدوین شده و بر اساس نیازسنجی دقیق نسبت به اجرای آن برای گروه های مختلف اقدام شود.
۴. در تکمیل توصیه قبل، پیشنهاد می شود در برنامه های آموزشی ویژه متقاضیان راه اندازی شرکت های تعاونی، بیش از همه قابلیت ها و ویژگیهایی نظیر تقویت نگرش های مثبت مانند اعتماد به نفس و موفقیت طلبی، روحیه خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی در افراد، نحوه تیم سازی و انجام کار گروهی، آشنایی با مفاهیم و اصول کارآفرینی و نیز شناسایی و بهره برداری از فرصت های کسب و کار مورد تأکید قرار گیرد.
۵. بر همین اساس علاوه بر موضوعات مذکور، ضرورت دارد در برنامه های آموزشی و آگاه سازی متقاضیان کسب و کارهای تعاونی، موضوعات تخصصی مانند آشنایی با قوانین و مقررات فعالیت در بخش تعاون و نیز اصول و مفاهیم تعاون و شرکت های تعاونی نیز در برنامه های آموزشی گنجانده شود.
۶. با عنایت به نتایج پژوهش مبنی بر اهمیت کارکردهای آموزشی، اطلاع رسانی و مشاوره ای دانشگاه ها، توصیه می شود با اتخاذ تدابیر مناسب نسبت به ایجاد مراکز رشد برای حمایت از هسته های اولیه تعاونی های دانش آموختگان و نیز راه اندازی مراکز خدمات مشاوره ای در دانشگاه ها برای هدایت دانشجویان به راه اندازی کسب و کارهای تعاونی اقدام شود.
۷. در راستای پیشنهاد قبلی و با توجه به نتایج پژوهش مبنی بر ضرورت ارتباط مستمر بین دانشگاه ها و فعالان بخش تعاون، توصیه می شود از اینگونه مراکز رشد و مشاوره راه اندازی و توسعه

تعاونی‌ها به نحو مناسبی بعنوان کانون ارتباطات عناصر دانشگاهی و فعالان بخش تعاون استفاده شود.

۸. اگرچه کیفیت تشکیل مراکز رشد و توسعه تعاونی‌ها در دانشگاه‌ها نیازمند انجام بررسی‌های دقیق‌تر و شناسایی و طراحی مدلی مناسب برای آن می‌باشد، ولی با توجه به دیگر نتایج پژوهش مبنی بر اهمیت تقویت روحیه خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی در دانش‌آموختگان و همچنین برخورداری آنها از روحیه و تجربه کار جمعی و گروهی بعنوان عواملی موثر بر شکل‌گیری و راه‌اندازی کسب و کارهای تعاونی، می‌توان توصیه نمود که بنیان اینگونه مراکز بر هسته‌های اولیه تعاونی‌های دانشجویی بنا شود.

۹. بر مبنای یافته‌های تحقیق، افزایش فرصت‌های دسترسی تعاونی‌های دانش‌آموختگان به منابع مالی و اعتباری از جمله عواملی است که برای توسعه تعاونی‌ها ضروری به حساب می‌آید. بر این اساس پیشنهاد می‌شود با اعمال برنامه ریزی عالمانه و نظارت‌های کارشناسانه نسبت به اختصاص منابع مالی به طرح‌های اقتصادی ارزشمند تعاونی‌های دانش‌آموختگان اقدام شود.

۱۰. در همین زمینه و بر مبنای نتایج پژوهش، شناسایی راهکارهای مناسب برای جذب سرمایه‌گذاران در طرح‌های سرمایه‌بر تعاونی‌های دانش‌آموختگان نیز بعنوان راهکاری دیگر برای جبران کسری منابع مالی تعاونی‌ها و همچنین کاهش فشار از نهادهای مالی و اعتباری بخش دولتی توصیه می‌شود.

۱۱. علاوه بر دسترسی به منابع مالی، فراهم نمودن زمینه دستیابی به امکانات و تجهیزات مورد نیاز، عامل موثر دیگری در روند توسعه تعاونی‌های دانش‌آموختگان می‌باشد بر این اساس توصیه می‌شود با مطالعه دقیق و کارشناسی امکانات و تجهیزات مورد نیاز تعاونی‌ها، زمینه مناسب برای استفاده تعاونی‌ها از امکانات موجود به نحوی که فشار مالی چندانی به دولت وارد نشود، فراهم شود. در این زمینه با توجه به سیاست‌های اصل ۴۴ و اولویت‌واگذاری‌ها به بخش تعاونی، می‌توان به نحو مقتضی از این بستر قانونی برای اعطای برخی امکانات و تجهیزات به تعاونی‌های دانش‌آموختگان استفاده نمود.

۱۲. بر مبنای نتایج پژوهش یکی از عوامل موثر در فرایند توسعه تعاونی‌های دانش‌آموختگان، توانمندسازی نهادی آنها به منظور ایفای نقشی سازنده و موثر در مجامع تصمیم‌گیری در سطوح مختلف می‌باشد بر این اساس پیشنهاد می‌شود با مطالعه و پیش‌بینی سازوکار مناسب نسبت به

تشکیل اتحادیه های قدرتمند تعاونی های دانش آموختگان در سطوح منطقه ای و ملی اقدام شده و در بعد سیاستی نیز با اتخاذ تدابیر لازم، نسبت به تعریف جایگاه مناسب برای اینگونه اتحادیه ها عمل شود.

۱۳. در همین خصوص و بر مبنای نتایج پژوهش، گسترش ارتباطات شبکه ای بین تعاونی های دانش آموختگان و مشارکت نمایندگان تشکل های تعاونی دانش آموختگان در طراحی و اجرای برنامه های توسعه تعاونی ها از دیگر مواردی قابل توصیه است که به تسهیل و تسریع در روند دستیابی به اهداف توسعه تعاونی های دانش آموختگان کمک خواهد نمود.

۱۴. بر اساس نتایج پژوهش و در راستای توسعه عالمانه و آگاهانه تعاونی های دانش آموختگان، پیشنهاد می شود توسعه تحقیقات علمی و کاربردی مرتبط با فعالیت تعاونی های دانش آموختگان و نیز طراحی و اجرای پروژه های تحقیق و توسعه (R&D) در تعاونی ها در دستور کار نهادهای علمی، آموزشی و اجرایی کشور قرار گیرد.

۱۵. با توجه به نتایج پژوهش، تداوم و توسعه کسب و کارهای تعاونی توسط دانش آموختگان در سطوح مختلف نیازمند تدوین و اعمال سازوکارهای حمایتی متعددی است بر این اساس، برنامه ریزی و اعمال سیاست های حمایتی منسجم و قوی قابل توصیه بوده و در این راستا پیشنهاد می شود در برنامه های حمایتی، مواردی نظیر تقویت زیرساخت های ارتباطی و اطلاعاتی (ICT)، هماهنگی بین سازمان ها و نهادهای ذیربط در فرایند توسعه تعاونی های و تسهیل برخورداری دانش آموختگان از تسهیلات و منابع مالی و امکانات و تجهیزات مورد نیاز در اولویت قرار گیرند. بر همین اساس تدوین قوانین و دستورالعمل های دولتی الزام آور برای حمایت از شرکت های تعاونی دانش آموختگان نیز بعنوان یک سازوکار حمایتی پیشنهاد می شود.

۱۶. با دقت در نتایج تحقیق می توان چنین استنتاج نمود که دستیابی به اهداف توسعه تعاونی های دانش آموختگان علاوه بر تمهیدات حمایتی ساختاری و سخت افزاری نظیر حمایت های مالی، تجهیزاتی و اصلاح روندهای قانونی نیازمند تدوین برنامه هایی منسجم برای ارائه آموزش و مشاوره های مدیریتی و تخصصی به اعضاء تعاونی های دانش آموختگان نیز می باشد بر این اساس توصیه می شود موارد مذکور نیز در فهرست سازوکارهای حمایتی قرار گیرد.

۱۷. بر اساس نتایج پژوهش، عدم وجود ارتباط مناسب بین نظام های آموزشی و محیط کسب و کار و نیز ناکارآمدی دانشگاه ها در هدایت شغلی دانش آموختگان از جمله محدودیت های مهم

و دارای اولویت در روند توسعه تعاونی ها می باشند. بر این اساس پیشنهاد می شود با طراحی سازوکاری مناسب و با بهره گیری از تجارب طرح های مشابه در داخل و خارج از کشور، زمینه ای برای حضور فعال دانشجویان و دانشگاهیان در شرکت های تعاونی فراهم شود در این زمینه و بر مبنای نتایج پژوهش، توصیه می شود تمهیداتی برای گذارندن دوره های کارورزی و کارآموزی دانشجویان در شرکت های تعاونی در راستای آشنایی بیشتر با این بخش و تعریف فرصت های شغلی مناسب در این بستر اندیشیده شود. طبیعتاً این تمهیدات به همراه پیشنهاد تشکیل مراکز مشاوره و توسعه تعاون در دانشگاه ها می تواند زمینه ساز رفع ناکارآمدی دانشگاه ها در هدایت شغلی دانش آموختگان شود..

منابع

- اکبری، صفدر (۱۳۷۹) نگاهی به وضعیت اشتغال و بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی. **ماهنامه کار و جامعه**، شماره ۵۳. اردیبهشت ۱۳۸۳. فایل های نمایه.
- امینی، علیرضا (۱۳۷۹) بررسی وضعیت اشتغال نیروی کار دارای آموزش عالی به تفکیک بخش های عمده اقتصادی در سه دهه اخیر و چشم انداز آتی آن در برنامه سوم توسعه و ارائه راهکاری مناسب. **مجموعه مقالات همایش بررسی مسائل، مشکلات و چشم انداز اشتغال دانش آموختگان آموزش عالی**. تهران. انتشارات جهاد دانشگاهی.
- برزگری خانقاه، جمال. (۱۳۸۴) تعاونی ها، کنترل های داخلی و اشتغال. **مجموعه مقالات منتخب اولین کنفرانس ملی تعاون، اشتغال و توسعه**، دانشگاه یزد، اردیبهشت ۱۳۸۴.
- رکن الدین افتخاری، عبدالرضا (۱۳۷۳) مکانیسم برنامه ریزی در ایران با تأکید بر برنامه ریزی روستایی. **مجموعه مقالات سمینار جامعه شناسی**. جلد دوم. انتشارات سمت. تهران.
- شریف زاده، ابوالقاسم؛ رضوی سید مصطفی؛ عربیون؛ ابوالقاسم و سعید غلامرضایی (۱۳۸۷) **تسهیل کارآفرینی جمعی به عنوان بنیان رفتاری برای پیدایش و توسعه تعاونی های کارآفرین**. مقاله ارائه شده به سمینار تعاون و کارآفرینی.
- صبحی، نسربین (۱۳۸۰) **بررسی و تحلیل علل بیکاری دانش آموختگان (دیدگاه های مدیران بنگاه ها، دانشگاه ها و دانش آموختگان)**. گزارش طرح نیازسنجی نیروی انسانی متخصص. تهران. موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی

فرزین فر، مهرداد. (۱۳۸۴) کار آفرینی و تعاون. **مجموعه مقالات منتخب اولین کنفرانس ملی تعاون، اشتغال و توسعه**، دانشگاه یزد، اردیبهشت ۱۳۸۴.

فرجی، محمدرضا. (۱۳۸۴) تعاونی‌ها و آمایش اشتغال جوانان. **مجموعه مقالات منتخب اولین کنفرانس ملی تعاون، اشتغال و توسعه**، دانشگاه یزد، اردیبهشت ۱۳۸۴.

مهران فر، صفر (۱۳۸۴) بررسی شیوه‌های اشتغال دانش‌آموختگان دانشگاهی و افراد جویای کار در تعاونی‌ها. **مجموعه مقالات منتخب اولین کنفرانس ملی تعاون، اشتغال و توسعه**، دانشگاه یزد، اردیبهشت ۱۳۸۴.

محسنین، محسن (۱۳۷۶) **وضعیت عرضه و اشتغال دانش‌آموختگان کشاورزی. وزارت کشاورزی (سابق)**. سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، دفتر بررسی‌های اقتصادی طرح‌های تحقیقاتی کشاورزی.

نیک یار، سید طهماسب (۱۳۸۳) عوامل موفقیت بخش تعاون در ایجاد اشتغال برای دانش‌آموختگان بیکار. **مجموعه مقالات منتخب اولین کنفرانس ملی تعاون، اشتغال و توسعه**، دانشگاه یزد، اردیبهشت ۱۳۸۴.

نوروزی، لادن و زهرا علمی (۱۳۸۲) بررسی روند اشتغال فارغ‌التحصیلان نظام آموزش عالی با نگاه ویژه بر وضعیت زنان. **مجموعه مقالات اولین همایش اشتغال و نظام آموزش عالی کشور**. تهران. انتشارات جهاد دانشگاهی.

هوشمند، نادر. (۱۳۸۰) نقش و سهم تعاونی‌ها در اشتغال. **مجموعه مقالات منتخب اولین کنفرانس ملی تعاون، اشتغال و توسعه**، دانشگاه یزد، اردیبهشت ۱۳۸۴.

Audretsch, D. B. (2002) **Entrepreneurship: A Survey of the Literature**. Institute for Development Strategies, Indiana University & Centre for Economic Policy Research (CEPR), London.

Ben Hafaiedh, C. (2006). Essay on a Team-based view of Entrepreneurship. Paper presented at the 18^{èmes Journées Nationales des IAE (Congrès du Cinquantenaire)}, Montpellier, France

Collins, C., Locke, E., & Hanges, P. (2000) **The relationship of need for achievement to entrepreneurial behavior: a meta-analysis**. Working paper, University of Maryland, College Park, MD

Fox, J. (2005) **Organizational Entrepreneurship and the Organizational Performance Linkage in University Extension**. Dissertation Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy in the Graduate School of the Ohio State University. {On line} <http://www.ohiolink.edu/etd/send-pdf.cgi?osu1133286266>

- ILO (2006) **Stimulating Youth Entrepreneurship: Barriers and incentives to enterprise start-ups by young people**. By Ulrich Schoof. Small Enterprise Development Programme Job Creation and Enterprise Development Department International Labour Office . Geneva Harwood, Edwin. **The Sociology of Entrepreneurship**. In: Kent, Calvin A., Donald L. Sexton, and Karl H. Vesper, Eds. **Encyclopedia of Entrepreneurship**, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice- Hall, 1982.
- Johannisson, Bengt. **Entrepreneurship as a Collective Phenomenon**. SIRE, Växjö University, Växjö, Sweden, 1998.
- Nohria (1992), M.H., & Eccles, D.F. (2002) **Corporate entrepreneurship**. Fort Worth, TX: Harcourt College Publishers.
- Shapiro, Albert and Lisa Sokol. (1982) **The Social Dimensions of Entrepreneurship**. In: Kent, Calvin A., Donald L. Sexton, and Karl H. Vesper (Eds.). **Encyclopedia of Entrepreneurship**, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall,.
- Thordarson, Bruce. **Banking on the Grass Roots: Cooperatives in Global Development**. Ottawa: The North-South Institute, 1990.
- Thomas, A. S., & Mueller, S. L. (2000) A case for comparative entrepreneurship: Assessing the relevance of culture. **Journal of International Business Studies**, 31(2), 287-301
- Watson (1995), Ellen, Gabriele Ferrazzi, and Frans Schryer . Getting the Goods on Social Capital. **Rural Sociology** 63(2):300-322, 1998.
- Wong, P.K ; Ho, Y.P., & Autio, E. (2005) **Entrepreneurship, Innovation and Economic Growth: Evidence from GEM data**. **Small Business Economics** 24(3): 335.